

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد در رشته‌ی اقتصاد کشاورزی

بررسی تقاضای انواع ماهی در استان مازندران

به وسیله‌ی
فرناز مشهدی اسماعیلی

استاد راهنما
دکتر عبدالکریم اسماعیلی

شهریور ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به نام خدا

اظہارنامہ

اینجانب فرناز مشہدی اسماعیلی دانشجوی رشتہی اقتصاد کشاورزی دانشکده کشاورزی اظہار می‌کنم کہ این پایان‌نامہ حاصل پژوهش خودم بوده است و در جاهایی کہ از منابع دیگران استفادہ کرده‌ام، نشانی دقیق و مشخصات آن را نوشته‌ام. همچنین اظہار می‌کنم کہ تحقیق و موضوع پایان‌نامہ ام تکراری نیست و تعہد می‌نمایم کہ بدون مجوز دانشگاه دستاوردهای آن را منتشر ننمودہ و یا در اختیار غیر قرار ندهم. کلیہ حقوق این اثر مطابق آیین نامہ مالکیت فکری و معنوی متعلق بہ دانشگاه شیراز است.

نام و نام خانوادگی: فرناز مشہدی اسماعیلی

تاریخ و امضاء: ۱۳۹۰/۱۰/۱۳

به نام خدا

بررسی تقاضای انواع ماهی در استان مازندران

به کوشش
فرناز مشهدی اسماعیلی

پایان نامه

ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی
از فعالیتهای تحصیلی لازم برای اخذ درجهی کارشناسی ارشد

در رشتهی:

مهندسی کشاورزی

اقتصاد کشاورزی

از دانشگاه شیراز

شیراز

جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیتهی پایان نامه با درجهی: عالی

دکتر عبدالکریم اسماعیلی، دانشیار بخش اقتصاد کشاورزی (استاد راهنما)

دکتر محمد بخشوده، استاد بخش اقتصاد کشاورزی

دکتر منصور زیبایی، دانشیار بخش اقتصاد کشاورزی

شهریور ۱۳۹۰

سپاسگزاری

اینک که در سایه سار ایزد یکتا برگی دیگر از دفتر زندگی ام رقم خورده است، از سر بندگی خدای مهربان را شاکرم که مرا یارای آن فرمود تا در این عرصه گام زنم و به قدر همت و وسعت خویش شریطه‌ی علم را دریابم. همچنین سپاس بی‌دریغ خویش را به پیشگاه بزرگانی تقدیم می‌دارم که نامشان در آسمان دانش چونان بارقه‌های نور می‌درخشد؛ کسانی که در فراز و نشیب این راه سترگ همراه مرا یار خاطر بوده و با همتی بلند از دانش و خرد خویش بهره‌مند ساخته‌اند. بر خود لازم می‌دانم که از زحمات استاد راهنمای بزرگوارم جناب آقای دکتر عبدالکریم اسماعیلی، که با وجود مشغله‌ی زیاد در کلیه مراحل نگارش این پایان‌نامه از راهنمایی‌های ارزشمندشان بهره برده‌ام تشکر و قدردانی کنم. همچنین از اساتید مشاور محترم جناب آقای دکتر محمد بخشوده و جناب آقای دکتر منصور زیبایی که در انجام این پژوهش نهایت همکاری را با بنده داشته و همواره با رویی گشاده و ارائه راهنمایی‌ها و مشاوره‌های خود، سختی کار را بر اینجانب آسان نمودند، نهایت تشکر و امتنان را دارم.

چکیده

بررسی تقاضای انواع ماهی در استان مازندران

به کوشش

فرناز مشهدی اسماعیلی

هدف تحقیق حاضر مطالعه الگوی مصرف انواع ماهی و عکس العمل مصرف‌کنندگان نسبت به تغییر ویژگی‌های کمی و کیفی آن در استان مازندران بوده است. جهت تحلیل الگوی مصرف ماهی در استان مازندران سیستم تقاضای تقریباً ایده آل درجه دو (QAIDS) برآورد و کشش‌های قیمتی و درآمدی محاسبه شد. به منظور بررسی عکس العمل مصرف‌کنندگان نسبت به تغییر ویژگی‌های ماهی مدل قیمت‌گذاری هدائیک استفاده شد. داده‌های مربوط به مطالعه حاضر با تکمیل ۷۶۸ پرسشنامه به روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای از خانوارهای استان مازندران در سال ۹۰-۱۳۸۹ جمع‌آوری شدند. بر اساس نتایج، مصرف‌کنندگان ماهی دریایی نسبت به تغییرات قیمتی این نوع ماهی واکنش کمی از خود نشان دادند و ماهی دریایی کالایی ضروری در سبد غذایی خانوار است. ماهی رودخانه‌ای کالایی باکشش و لوکس می‌باشد. ماهی پرورشی به عنوان آخرین نوع ماهی تحت بررسی در سیستم تقاضا، کالای پست و با کششی در سبد مصرف ماهی خانوار معرفی شد و بررسی کشش‌های متقاطع قیمتی نشان داد بین انواع ماهی رابطه جانشینی وجود دارد. بنابراین با توجه به کشش‌های متقاطع قیمتی با افزایش قیمت هر یک از ماهیان در صورت ثبات سایر شرایط، نقش انواع دیگر ماهی به عنوان کالای جانشین پررنگ می‌شود. همچنین نتایج مدل هدائیک نشان می‌دهد مصرف‌کنندگان بیشترین تمایل به پرداخت را به ترتیب برای ویژگی آزاد (غیرپرورشی) بودن ماهی، اندازه، تازگی و طعم آن داشتند.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: مقدمه و اهداف	
۱-۱- کلیات	۲
۲-۱- اهمیت موضوع	۴
۳-۱- اهداف تحقیق	۴
۴-۱- فرضیات تحقیق	۵
فصل دوم: مروری بر مطالعات	
۱-۲- مطالعات انجام شده در زمینه استفاده از تابع تقاضای تقریباً ایده آل	
درجه دوم (QAIDS)	۷
۲-۲- مطالعات در زمینه قیمت گذاری کیفی	۱۲
فصل سوم: تئوری و روش تحقیق	
۱-۳- تئوری تحقیق	۱۷
۱-۳-۱- مبانی نظری مدل مورد استفاده	۱۷
۲-۱-۳- فرضیات اساسی اقتصاد خرد در مورد تئوری تقاضا	۱۷
۳-۱-۳- سیستم تقاضای تقریباً ایده آل درجه دو	۱۸
۴-۱-۳- متغیرهای جمعیت شناسی	۲۰
۵-۱-۳- شاخص قیمت مناسب	۲۰
۶-۱-۳- پدیده سهم بودجه ای صفر برای کالاها	۲۱
۷-۱-۳- مبانی نظری مدل قیمت گذاری هدانیک	۲۲
۸-۱-۳- آزمون انتخاب شکل تبعی مناسب	۲۳
۹-۱-۳- قیمت ضمنی	۲۳
۱۰-۱-۳- مقیاس اندازه گیری نگرش	۲۴

۲-۳-۲- روش تحقیق	۲۵
۳-۲-۱- تخمین مدل تقاضای انواع ماهی در استان مازندران	۲۵
۳-۲-۲- تخمین مدل قیمت گذاری کیفی هدانیک	۲۶
۳-۲-۳- داده ها	۲۷
۳-۲-۴- روش نمونه گیری	۲۸

فصل چهارم: نتایج و بحث

۴-۱- ویژگیهای نمونه مورد مطالعه در استان مازندران	۳۰
۴-۲- توابع تقاضای انواع ماهی در استان مازندران	۳۷
۴-۳- تابع قیمت گذاری کیفی ماهی در استان مازندران	۴۰
۴-۳-۱- نتایج توصیفی حاصل از داده های قیمت گذاری کیفی	۴۰
۴-۳-۲- تابع قیمت گذاری کیفی ماهی در استان مازندران	۴۲

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادها

۵-۱- نتیجه گیری	۴۵
۵-۲- پیشنهادات	۴۷

فهرست منابع و مآخذ

۴۹	۴۹
----------	----

پیوست

پیوست ۱: متغیرها و علائم مورد استفاده در مدل تقاضا	۵۸
پیوست ۲: آزمون قطری بودن باریوش- پاگان	۶۲
پیوست ۳: نتایج تخمینهای پروبیت انواع ماهی در استان مازندران	۶۰
پیوست ۴: آزمون والد	۶۲
پیوست ۵: ضرایب و سطوح معنی داری تخمین SURE	۶۴
پیوست ۶: آزمون وایت	۶۵
پیوست ۷: آزمون همخطی مدل قیمت گذاری هدانیک	۶۶

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۲۸.....	جدول ۳-۱- اطلاعات مربوط به جامعه آماری استان مازندران جهت انتخاب نمونه.....
۳۰.....	جدول ۴-۱- آمار توصیفی متغیرهای مورد مطالعه در استان مازندران.....
۳۱.....	جدول ۴-۲- توزیع فراوانی متغیرهای مورد مطالعه در استان مازندران.....
۳۱.....	جدول ۴-۳- ارتباط بین سطح تحصیلات و اهمیت به ماهی آزاد.....
	جدول ۴-۴- اهمیت به ماهی آزاد و مصرف ماهی پرورشی در
۳۲.....	شهرستانهای استان مازندران.....
	جدول ۴-۵- مصرف متوسط و سرانه ماهانه انواع ماهی در خانوارهای مورد مطالعه در
۳۳.....	شهرستانهای استان مازندران.....
	جدول ۴-۶- سهم بودجه ای و متوسط هزینه انواع ماهی در سبد ماهی
۳۴.....	خانوار استان مازندران.....
۳۴.....	جدول ۴-۷- قیمت انواع ماهی در استان مازندران.....
۳۵.....	جدول ۴-۸- دلایل عدم مصرف ماهی پرورشی از دید مصرف کنندگان.....
۳۶.....	جدول ۴-۹- واکنش مصرف کنندگان نسبت به شیوه های تبلیغات.....
	جدول ۴-۱۰- درصد خانوارهایی که در مصرف انواع مشخص ماهی، میزان صفر
۳۷.....	گزارش کرده اند.....
	جدول ۴-۱۱- کششهای خودقیمتی مارشال، متقاطع و درآمدی ماهی
۳۸.....	در استان مازندران.....
	جدول ۴-۱۲- نتایج آمار توصیفی متغیرهای مورد مطالعه در تابع قیمت گذاری
۴۰.....	هدانیک استان مازندران.....
۴۱.....	جدول ۴-۱۳- مقایسه ویژگیهای انواع ماهی توسط مصرف کنندگان.....
	جدول ۴-۱۴- ضرایب تخمین تابع تقاضای قیمت گذاری هدانیک برای
۴۲.....	مصرف کنندگان استان مازندران.....

فصل اول

مقدمه

۱-۱- کلیات

با توجه به رشد جمعیت و افزایش تقاضا برای فرآورده‌های غذایی، تخمین توابع تقاضا و بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای این فرآورده‌ها اهمیت ویژه‌ای دارد. چگونگی عملکرد مصرف‌کنندگان و تخصیص درآمدشان، در شناخت ارجحیت‌های مصرفی، تعیین سیاست‌های مربوط به مصرف، پیش‌بینی نیازهای مصرف آتی و برنامه‌ریزی نقش مهمی را ایفا می‌کند.

مطالعات صورت گرفته در زمینه رفتار مصرف‌کنندگان بر اساس تابع تقاضای مارشالی با این فرض انجام می‌شود که کالاها کیفیت همگن دارند. هرچند که کیفیت کالاها همگن نیستند و در آن‌ها تفاوت‌هایی وجود دارد. کیفیت بر تصمیم مصرف‌کنندگان برای تقاضای محصولات و در نتیجه روی قیمت آن‌ها تأثیرگذار است. لنکستر^۱ (۱۹۷۱) پایه‌گذار تئوری تقاضای کیفی، اساس تقاضا را بر خصوصیات و ویژگی‌های کالا که توسط مصرف‌کننده تقاضا می‌شود، قرار داد. بنابراین بر اساس نظر لنکستر (۱۹۷۹) کیفیت عامل مؤثر بر قیمت کالا است. حال آن‌که اغلب مطالعات بر اساس تئوری نئوکلاسیک‌ها بوده و بر اساس فرض کیفیت همگن محصولات است و اساس آن مقدار و کمیت محصولات می‌باشد. بنابراین تحقیق کیفی به منظور درک و توصیف تجارب انسانی، برداشت‌ها و احساسات فردی انجام می‌شود که در نتیجه درک جامع‌تری نسبت به این پدیده‌ها فراهم می‌آورد.

در روزگاری که دست‌کاری‌های ژنتیک و استفاده از مواد شیمیایی در فرآورده‌های گیاهی و دامی متداول شده، ماهی به عنوان محصول غذایی مهم در بسیاری از فرهنگ‌ها یک غذای سالم و به دور از این مسائل است. ارزش غذایی جانوران آبی و اثرات اعجاب‌آور اسیدهای چرب امگا-۳ موجود در گوشت و روغن آبزیان، آن‌ها را به عنوان غذای سالمی در تمام دنیا شناسانده است. به طوری که امروزه در حدود ۲۵ درصد از سهم پروتئین حیوانی کل جهان از آبزیان تأمین می‌شود. که در اشکال متفاوت (زنده، باز و بسته‌بندی) عرضه می‌گردد و علاوه بر ویژگی‌های قابل مشاهده دارای ویژگی‌های غیر قابل مشاهده نیز می‌باشند لذا کالایی با کیفیت ناهمگن محسوب می‌شوند.

از آن جا که صید بی‌رویه باعث از میان رفتن یا کاهش جمعیت بسیاری از گونه‌های با ارزش

1. Lancaster

آبزیان می‌گردد، در ارتباط با افزایش میزان صید آبزیان محدودیت وجود دارد اما وجود منابع بالقوه آب‌های طبیعی و نیمه طبیعی نظیر دریاچه‌ها، رودخانه‌ها، آب‌بندها، دریاچه پشت سدها، چشمه‌ها و قنات، این امکان را در کشور فراهم می‌سازد تا با توسعه آبزی‌پروری، تولید پروتئین حیوانی سالم و دارای ارزش غذایی بالا را افزایش داد (اشراقی سامانی و همکاران، ۱۳۸۷).

آبزی‌پروری می‌تواند به امنیت غذایی کشورها، به خصوص کشورهای در حال توسعه کمک کند. امروزه در رقابت بین آبزی‌پروری و صید از دریاها، آبزی‌پروری با توسعه روزافزون، مورد توجه دولتمردان و سرمایه‌گذاران قرار گرفته است (فائو، ۲۰۰۹).

آمارها نشان می‌دهد در بین بخش‌های تولیدکننده غذا، آبزی‌پروری دارای سریع‌ترین رشد می‌باشد (کونک او، ۱۳۸۳)، به نحوی که تولیدات آبزی‌پروری جهان کمتر از ۳ میلیون تن در سال ۱۹۵۰ به ۵۵/۱ میلیون تن در سال ۲۰۰۹ میلادی افزایش یافته است. همچنین در سال مذکور از ۲۰۰/۲ میلیون تن عرضه ماهی در جهان، ۱۴۵/۱ میلیون تن مربوط به عرضه ماهی از طریق صید و ۵۵/۱ میلیون تن دیگر از طریق آبزی‌پروری بوده است (فائو، ۲۰۰۹). بر طبق سالنامه‌های آماری شیلات ایران، کل تولید آبزی‌پروری ۶۶۰۰۰ تن در سال ۱۳۷۹ بوده که تقریباً ۱۳ درصد تولید جهان را به خود اختصاص داده است. اما در سال ۱۳۸۸ این رقم به بیش از ۲۰۷۳۵۳ تن یا ۳۴/۶ درصد تولید ماهی جهان افزایش یافت (آمارنامه شیلات ایران، ۱۳۸۸). میزان مصرف آبزیان نیز در ایران طی سالیان متمادی روند افزایشی داشته است. به گونه‌ای که میزان مصرف سرانه آبزیان از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۴، بیش از ۶۵ درصد افزایش داشته است. با وجود افزایش چشمگیر مصرف آبزیان در ایران نسبت به سال‌های گذشته، متأسفانه این مقدار هنوز از میزان متوسط مصرف سرانه جهانی (۱۶/۵ کیلوگرم) کمتر بوده و حتی از متوسط مصرف سرانه کشورهای افریقای (۸/۲ کیلوگرم) نیز کمتر می‌باشد (سازمان خواربار جهانی، ۲۰۰۷).

در این میان استان مازندران که در کنار بزرگترین دریاچه جهان یعنی دریاچه خزر واقع گردیده است با ۱۱۴ گونه و ۱۴ نژاد از انواع ماهیان ارزشمند نقش ارزنده‌ای در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور ایفا نموده است (اداره کل شیلات استان مازندران، ۱۳۸۷).

استان مازندران به دلیل شرایط خاص اقلیمی، آبزی‌پروران با تجربه و ماهر و نیروی کارشناس متخصص و کارآمد، یکی از مناطق مستعد پرورش ماهی بوده و جایگاه ویژه‌ای در آبزی‌پروری کشور دارد و در همین راستا مقام اول تولید آبزیان را در چند سال اخیر به خود اختصاص داده است. (آمارنامه شیلات استان مازندران، ۱۳۸۸).

به طور متوسط، مصرف سالیانه ماهی در استان مازندران از ۱۰/۵۷ کیلوگرم برای هر نفر در سال ۱۳۸۷ به ۱۱/۰۶ کیلوگرم در سال ۱۳۸۸ رسیده است (سازمان شیلات، ۱۳۸۹). حال آن که مصرف سرانه ماهی کشور در سال ۱۳۸۸، ۷/۵۱ کیلوگرم بوده است (فائو، ۲۰۰۹).

۱-۲- اهمیت موضوع

تاکنون مطالعه‌ای جهت بررسی تابع تقاضای انواع ماهی در استان مازندران صورت نگرفته است. لذا نظر به اهمیت بررسی الگوی مصرف، تعیین سیاست‌های مربوط به مصرف و برنامه‌ریزی با توجه به موقعیت برجسته استان مازندران در زمینه تولید و مصرف ماهی در مطالعه حاضر به تحلیل تقاضای انواع ماهی براساس مبدأ تولید آن اعم از دریایی، رودخانه‌ای و پرورشی در استان مذکور پرداخته شده است.

همچنین جهت درک جامع نسبت به احساسات و برداشت‌های افراد و شناخت ارجحیت‌های مصرفی لازم است تخمین کیفی برای ماهی صورت گیرد. برآورد تابع تقاضای کیفی برای کالاها در برنامه‌ریزی در زمینه تولید و عرضه کالا با ویژگی‌های مربوط به آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. جای تردید نیست که برنامه‌ریزی در عرصه‌های گوناگون از جمله مسائل اقتصادی و معیشتی مردم اهمیت دارد. لذا تحقیقات در رفتار و ترجیحات مصرف‌کننده می‌تواند در افزایش دقت برنامه‌ریزی سهم مؤثری داشته باشد. ماهی کالای همگنی نیست و ترکیبی از کیفیت‌های مختلف است. به صورت کلی معیار انتخاب مصرف‌کنندگان ماهی مبدأ تولید، تازگی، اندازه، طعم، بافت، بو و ظاهر آن می‌باشد. نظر به اینکه در زمینه ارزیابی کیفی ماهی در ایران مطالعه‌ای صورت نگرفته است، در این پژوهش الگوی قیمت‌گذاری کیفی نیز جهت تعیین نقش ویژگی‌های مذکور بر قیمت ماهی استفاده می‌شود. به این ترتیب امکان محاسبه قیمت‌های ضمنی یا به عبارتی تمایل به پرداخت مصرف‌کننده برای خواص مختلف این کالا فراهم می‌شود. از این طریق در کنار شناخت الگوی مصرف خانوار تحت شرایط فعلی بازار، رجحان‌های مصرف‌کننده نیز بررسی می‌شود. بدین طریق می‌توان همگرایی رفتار مصرف‌کننده با ترجیحات وی را تحت مطالعه قرار داد.

۱-۳- اهداف تحقیق

در این مطالعه اهداف زیر دنبال می‌شود:

- ۱- تحلیل الگوی مصرف ماهی دریایی، رودخانه‌ای و پرورشی در استان مازندران
- ۲- بررسی الگوی قیمت‌گذاری کیفی ماهی در استان مازندران
- ۳- ارزیابی تمایل به پرداخت مصرف‌کنندگان استان مازندران نسبت به ویژگی‌های کیفی ماهی

۱-۴- فرضیات تحقیق

- ۱- مصرف‌کنندگان ماهی دریایی، نسبت به تغییرات قیمت آن و درآمد واکنش کمی از خود نشان می‌دهند.
- ۲- ماهی پرورشی در قیاس با ماهی‌های آزاد (دریایی و رودخانه ای) سهم کمتری در سبد مصرفی خانوار دارد.
- ۳- مصرف‌کنندگان با افزایش درآمدشان، مقدار کمتری از ماهی پرورشی و مقادیر بیشتری از ماهی‌های آزاد را در سبد کالای خود وارد می‌کنند.
- ۴- مصرف‌کنندگان با افزایش قیمت یک نوع ماهی به فرض ثابت ماندن قیمت انواع دیگر ماهی، آنها را جایگزین می‌نمایند.
- ۵- مصرف‌کنندگان از بین ویژگی‌های ماهی، برای نحوه تولید آن (آزاد یا پرورشی)، طعم و تازگی ماهی تمایل به پرداخت بالاتری دارند.

فصل دوم

مروری بر مطالعات

این بخش از مطالعه متشکل از سه قسمت اصلی است. در قسمت اول شیوه مناسب تخمین تابع تقاضا و مطالعات صورت گرفته در این زمینه مرور شده است؛ در قسمت دوم در مورد دلایل برآورد تابع قیمت‌گذاری کیفی و مطالعات مرتبط بحث شده است. در آخرین قسمت مطالعات در زمینه عوامل تأثیرگذار بر ارزشگذاری کیفی محصولات از دیدگاه مصرف‌کنندگان در قالب دو بخش بررسی و سپس اهمیت انجام مطالعه حاضر نشان داده شده است.

۲-۱- مطالعات انجام شده در زمینه استفاده از تابع تقاضای تقریباً ایده آل درجه دوم (QAIDS^۱)

توابع تقاضا به عنوان ابزار مهم مطالعه رفتار مصرف‌کنندگان می‌باشند، مبحث رفتار مصرف‌کنندگان علاوه بر اقتصاددانان مورد علاقه سیاستگذاران نیز بوده است چرا که بعضی از سیاست‌های اقتصادی تأثیرگذار بر مصرف‌کننده تنها با شناخت رفتار مصرف‌کننده امکان‌پذیر است. در این راستا کشش‌های قیمتی و درآمدی را می‌توان ابزار مؤثری جهت بررسی رفتار مصرف‌کنندگان دانست. در دو دهه اخیر محققان زیادی سعی در ارائه یک سیستم تقاضای انعطاف‌پذیر داشته‌اند (لیوبل^۲، ۱۹۸۷؛ دیتون و مولبائر^۳، ۱۹۸۰؛ هوو^۴، ۱۹۷۹). از بین این سیستم‌ها سیستم AIDS دیتون و مولبائر و اشکال توسعه یافته‌تر آن رواج بیشتری یافت. نقطه شروع مطالعات کاربردی با استفاده از سیستم تقاضای تقریباً ایده‌آل در محاسبه کشش‌های قیمت و درآمد را می‌توان مطالعه دیتون و مولبائر (۱۹۸۰) دانست که به محاسبه کشش‌های قیمتی هشت گروه کالا در بریتانیا پرداختند. هر چند هدف اصلی این مطالعه معرفی مدل تقاضای AIDS بود، اما این مطالعه انگیزه آغاز بسیاری از مطالعات بعد از خود در زمینه محاسبات کشش‌های قیمتی با استفاده از سیستم تقاضای تقریباً ایده‌آل شد. در محاسبه

1. Quadratic Almost Ideal Demand System
2. Lewbell
3. Deaton and Muellbauer
4. Howe

کشش‌های قیمتی و درآمدی می‌توان به گروهی از مطالعات اشاره کرد که به محاسبه کشش قیمتی و درآمدی مواد غذایی در دنیا پرداختند (ریکرتسن و همکاران^۱، ۱۹۹۵؛ پیترز و همکاران^۲، ۱۹۹۷؛ ریکرتسن، ۱۹۹۸؛ عبدولائی و همکاران^۳، ۱۹۹۹ و تیفین و تیفین^۴، ۱۹۹۹). نتایج مطالعات مربوط به محاسبه کشش‌های قیمتی و درآمدی به دلیل استفاده از الگوهای مختلف مصرف در نقاط مختلف، متفاوت می‌باشد اما در زیر به نقاط مشترک بخشی از مطالعات خارجی صورت گرفته در زمینه بررسی رفتار مصرف‌کننده اشاره شده است. مطالعات تحت بررسی عبارت از لاراکی^۵ (۱۹۸۹)، هین و وسلز^۶ (۱۹۹۰)، عبدولائی و اوبرت^۷ (۲۰۰۴)، لیو و همکاران^۸ (۲۰۰۵)، آلفونزو و پیترسون^۹ (۲۰۰۶)، موتوندو و رستگاری^{۱۰} (۲۰۰۷) و ونی^{۱۱} (۲۰۰۷) می‌باشد.

۱- مطالعات نشان می‌دهند تقاضای گروه مواد غذایی معمولاً در مقابل تغییر قیمت کشش ناپذیرند و این امر به خصوص در مورد گروه غلات و زیر مجموعه‌های آن تأیید می‌شود.
۲- حرکت از گروه غذاهای گیاهی به سمت غذاهای حیوانی، باعث افزایش حساسیت قیمتی می‌شود.

با بهره‌گیری از سیستم تقاضای تقریباً ایده‌آل در داخل ایران نیز مطالعاتی صورت گرفته است (باریکانی و همکاران، ۱۳۸۶؛ مجاور حسینی، ۱۳۸۶؛ فخرایی و نوروزی، ۱۳۸۵؛ جعفری و کهنسال، ۱۳۸۶؛ هاشمی بناب و قهرمان زاده، ۱۳۸۴؛ فرج زاده و نجفی، ۱۳۸۳؛ حسن پور و خالدی، ۱۳۷۹، بخشوده، ۱۳۷۵ و اسفندیاری، ۱۳۷۵) نتایج مشترک به دست آمده از این مطالعات حاکی از کشش ناپذیری کالاهای خوراکی مورد نظر نسبت به تغییرات قیمتی، منفی بودن کشش‌های خود قیمتی جبرانی و غیر جبرانی و مثبت بودن کلیه کشش‌های درآمدی است. در این بین اسفندیاری (۱۳۷۵) تقاضای فرآورده‌های عمده گندم (نان، آرد و رشته)، انواع گوشت، لبنیات و تخم مرغ در مناطق ایران را مورد بررسی قرار داد. آمارهای مورد استفاده در تحقیق وی به صورت سری زمانی و در جامعه شهری برای دوره بیست ساله ۱۳۷۲-۱۳۵۳ و در جامعه روستایی برای دوره زمانی ۱۳۷۲-۱۳۶۱ می‌باشد. یافته‌های تحقیق یاد شده مبین آن است که در جامعه شهری در مورد سه کالای آرد و رشته، نان، گوشت حیوانات دریایی قدر مطلق کشش قیمتی بیش‌تر از یک و در مورد گوشت قرمز، گوشت پرندگان، لبنیات و تخم

-
- 1 . Rickretsen et al
 - 2 . Peeters et al
 - 3 . Abdulai et al
 - 4 . Tiefien and Tiefien
 - 5 . Laraki
 - 6 . Hein and Wessells
 - 7 . Abdulay and Aubert
 - 8 . Liu and Sun
 - 9 . Alfonzo and Peterson
 - 10 . Mutondo and Rastegari
 - 11 . Weny

مرغ، میوه‌ها و سبزی‌ها قدر مطلق کشش قیمتی کم‌تر از یک و در جامعه روستایی برای هر سه گروه کالای مورد بررسی قدر مطلق کشش قیمتی کم‌تر از یک می‌باشد.

بنکس^۱ (۱۹۹۷) نشان داد این مدل احتیاج به جزء اضافه‌تری دارد. بر اساس یافته‌های بنکس این جزء مربع لگاریتم درآمد بود بنابراین به معرفی فرم خاصی از مدل AIDS به نام سیستم تقاضای تقریباً ایده‌آل درجه دوم QAIDS پرداخت. تبدیل این مدل به سیستم تقاضای تقریباً ایده‌آل درجه دوم (QAIDS) را می‌توان مهم‌ترین تغییر در ساختار آن دانست.

مطالعات زیادی بر روی مدل QAIDS انجام گرفته است که از آن جمله می‌توان به مطالعه دنتون و مونتین^۲ (۲۰۰۴) اشاره کرد که توانست با استفاده از مدل معادلات تقاضای تقریباً ایده‌آل درجه دوم (QAIDS) به استخراج کشش‌های مخارجی و کشش‌های قیمتی خرد و کلان بپردازد.

به طور خلاصه وجود خواص زیر در سیستم تقاضای تقریباً ایده‌آل درجه دوم (QAIDS) کاربرد این مدل را در مطالعات اخیر افزایش داده است:

۱- سازگاری با نیازهای تئوری تقاضا و یک انتخاب مناسب برای استخراج کشش‌های مخارجی و قیمتی است (دنتون و مونتین، ۲۰۰۴).

۲- QAIDS بهترین سیستم تقاضای جمع پذیر کامل در دسترس می‌باشد که واکنش‌های غیر خطی تغییرات قیمت‌ها و مخارج را روی تقاضا به ما می‌دهد (گورمن، ۱۹۸۱).

در کنار این دگرگونی به منظور کنترل بیشتر بر ترجیحات مصرف‌کنندگان و ساختار ناهمگون خانوارها، بارتن^۳ (۱۹۶۴) پیشنهاد لزوم ورود برخی از ویژگی‌های اقتصادی - اجتماعی مربوط به خانوارها در مدل‌های تقاضا را مطرح نمود که به صورت عملی در مطالعات پولاک و والس^۴ (۱۹۹۲) مشاهده شد.

مشکل مدل‌های مذکور، وجود پدیده‌ای به نام سهم بودجه‌ای صفر می‌باشد. با توجه به تقسیم‌بندی محصولات غذایی به تعداد زیادی گروه و استفاده از داده‌های مقطع عرضی در سطح خانوار معمولاً پدیده صفر بودن مصرف یک کالا مشاهده می‌شود که این امر با فرضیات تابع تقاضا تضاد دارد. حذف این گروه از خانوارها می‌تواند پدیده‌های انتخاب غیر تصادفی نمونه را به دنبال داشته باشد. بنابراین لازم است با استفاده از روش‌های آماری با این پدیده برخورد کرد.

هین و وسلز^۵ (۱۹۹۰) به معرفی روش دو مرحله‌ای برای مواجهه با این پدیده پرداختند. شونکوایلر و ین^۶ (۱۹۹۹) پس از تشخیص خطای عدم سازگاری در روش هین و سلز، با الهام از

1. Banksld
2. Denton and Mountain
3. Barten
4. Polak and Wales
5. Heien and Wessells
6. Shonkwiller and Yen

آن به معرفی روشی پرداختند که مشکل ناسازگار بودن روش قبل را نداشت. بسیاری از مطالعات جدید با استفاده از این روش با پدیده سهم بودجه ای صفر کالاها روبرو شدند که از آن جمله می توان به چن و چن^۱ (۲۰۰۰) و ارنست لیو^۲ (۲۰۰۳) اشاره کرد. غریب نواز (۱۳۸۶)، پاکدامن (۱۳۸۸) و رضانی امیری (۱۳۸۹) نیز مدل سیستم تقاضای تقریباً ایده آل درجه دوم را به کار بردند. غریب نواز (۱۳۸۶) به بررسی وضعیت توزیع درآمد در میان دهک های درآمدی خانوارهای روستایی و شهری ایران و سنجش اثر توزیع درآمد در الگوی مصرف خانوارهای روستایی و شهری پرداخت. برای رسیدن به اهداف مطالعه از داده های تهیه شده در قالب طرح آمارگیری سال ۱۳۸۴، هزینه خانوار مرکز آمار ایران که به طور سالانه در سطح کشور جمع آوری می شود، استفاده شد. پاکدامن (۱۳۸۸) به بررسی اثر اصلاح نظام پرداخت یارانه مواد غذایی بر امنیت غذایی در ایران پرداخت. به منظور دستیابی به این هدف ابتدا با استفاده از داده های درآمد- هزینه خانوار در سال ۱۳۸۴، به بررسی الگوی مصرفی خانوارهای شهری و روستایی پرداخت.

رضانی امیری (۱۳۸۹) به محاسبه کشش های قیمتی و درآمدی انواع برنج با استفاده از داده های مقطع عرضی خانوار شهر شیراز جهت تعیین اثر تغییر کیفیت بر رفاه مصرف کنندگان پرداخت.

اکثر مطالعات خارجی و داخلی مذکور با استفاده از داده های سری زمانی، رفتار مصرف- کنندگان را در مورد کالاهای مختلف ارزیابی کرده اند اما مطالعات دیگری نیز با استفاده از داده های مقطعی رفتار مصرف کنندگان را در مورد کالاهای مختلف ارزیابی کرده اند (لاراکي^۳، ۱۹۸۹؛ بالکامب^۴ و همکاران، ۱۹۹۹ و عبدولائی^۵ و همکاران ۱۹۹۹).

در زمینه تقاضای ماهی، گارسیا و همکاران^۶ (۲۰۰۷) با استفاده از سیستم تقاضای تقریباً ایده آل درجه دو به بررسی الگوی مصرف انواع ماهی در فیلیپین پرداختند. در این مطالعه از داده های تهیه شده در قالب پرسشنامه مخارج و درآمد خانواده در سال ۲۰۰۰ مربوط به ۳۹۰۰۰ خانوار استفاده شد. آن ها نتیجه گرفتند کشش های قیمتی و درآمدی تقاضا برای انواع ماهی در بین گروه های درآمدی متفاوت می باشد. از طرفی کشش های درآمدی برای یازده نوع ماهی تحت بررسی در کلیه سطوح درآمدی مثبت و مطابق کشش های خود قیمتی، اغلب ماهی ها کالایی باکشش می باشند. همچنین مقادیر کشش های خود قیمتی با بالا رفتن سطح درآمد افزایش می یابد.

1. Chen and Chen
2. Ernest liu
3. Laraki
4. Balcombe et al
5. Abdulai et al
6. Garcia et al